

**Vlaams Verbond van het
Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1 1040 Brussel**

TOERISME

Tweede graad TSO

**Eerste leerjaar
Tweede leerjaar**

In voege vanaf 1 september 1999

Licap - Brussel D/1999/0279/034A - september 1999

INHOUD

COMPLEMENTAIR GEDEELTE

PV	PRAKTIJK <i>HOTEL/TOERISME</i>	5
TV	<i>TOEGEPASTE BIOLOGIE</i>	13
	MILIEULEER	
TV	<i>TOERISME</i>	35
	ACTUALITEIT VAN HET TOERISME	

TOERISME
Tweede graad TSO

PV PRAKTIJK *HOTEL/TOERISME*
Eerste leerjaar: 2 (+ 2) uur/week
Tweede leerjaar: 2 (+ 2) uur/week
(Complementair gedeelte)

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/034A

INHOUD

1	BEGINSITUATIE	7
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	7
3	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	8
3.1	Visie op het vak	8
3.2	Uitzichten naar de derde graad	8
4	LEERPLANDOELSTELLINGEN EN LEERINHOUDEN	9
5	EVALUATIE	11
6	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN	11
7	BIBLIOGRAFIE	11

1 BEGINSITUATIE

Het vak is voor alle leerlingen nieuw. De leerlingen hebben gekozen voor de studierichting 'Toerisme' zodat een zekere interesse en aanleg verondersteld mag worden. De link naar de andere vakken is inherent aan het vak Praktijk *Hotel/Toerisme*. In die zin kan het als een synthesevak worden beschouwd waar volop geïntegreerd kan gewerkt worden.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

Het vak Praktijk *Hotel/Toerisme* geeft de kans om vaardigheden en kenniselementen uit de verschillende vakken van het fundamenteel gedeelte in te oefenen in specifieke opdrachten die gerelateerd zijn aan de onderscheiden vakken van de studierichting.

Daarenboven zijn praktijkuren bijzonder geschikt om ook de attitudes van de leerlingen te verbeteren, vooral het omgaan met mensen krijgt hier een belangrijk oefenterrein.

Het kan eveneens voorkomen dat de praktijk wordt aangewend om nieuwe leerstofeenheden van de vakken uit het fundamenteel gedeelte voor te bereiden. Het is geenszins de bedoeling om dan theorie aan te brengen, het gaat vooral over het doen, het inoefenen, het zelf ontdekken en het observeren.

Via de uren van het complementair gedeelte is er voldoende ruimte om specifieke aspecten van hotelpraktijk aan te leren. Hotel en toerisme zijn immers twee sectoren die niet zo maar van elkaar kunnen losgekoppeld worden, in heel wat situaties gaan ze vaak hand in hand. Vanuit een opleiding toerisme kan men immers aan de receptie van een hotel of een vakantiepark terecht komen. Of men wordt misschien host/hostess op een vakantiebestemming. Goede omgang is daarbij zeer belangrijk. De toerist is immers in de eerste plaats een gast, die zich in een toeristische omgeving moet "thuisvoelen". Met dit gastvrij zijn wordt niet alleen bedoeld dat men mensen op een passende wijze kan ontvangen met aandacht voor taal en houding, maar dat men ook in staat is mensen een drankje of een klein hapje aan te bieden. Serveren is een kunst, het is echter niet de bedoeling dat de leerlingen uit het toerisme specialisten worden in het serveren, het is wel de bedoeling dat ze basisregels kunnen toepassen op een vlotte en efficiënte wijze.

Aan de in Communicatie en onthaaltechnieken aangeleerde etiketteregels wordt heel veel aandacht geschonken. Het is belangrijk dat leerlingen oefenen in het begroeten en ontvangen van gasten op een passende wijze.

Plaats van Praktijk *Hotel/Toerisme* binnen de tabel met de inhoud voor Toeristische en recreatieve ruimten, Toeristische organisatie en Milieuleer:

Activiteiten uit het leerplan Praktijk worden in de tabel geplaatst overeenkomstig hun functionaliteit binnen een of ander thema. In de loop van de 2de graad moeten alle doelstellingen ten minste eenmaal aan bod zijn gekomen.

3.1 Visie op het vak

Het is belangrijk om een gevarieerd praktijkprogramma aan te bieden om de aandacht van de leerling vast te houden; die variatie heeft zowel betrekking op pedagogisch-didactische werkvormen als op de aangeboden onderwerpen.

In de lessen praktijk ligt de nadruk zeer sterk op zelfstandigheid. Leerlingen worden tijdens deze lessen permanent geëvalueerd.

Tijdens de praktijklessen worden de leerlingen ook opgesplitst in kleinere groepen. Hiermee wordt de individuele begeleiding gestimuleerd en is er ruimte voor de leraar om eigen ervaringen die in de sector werden verworven, mee te geven. Praktijk toerisme wordt aangeboden vanuit de eigenheid van de sector. Er worden situaties gesimuleerd zoals die in een reisbureau, een dienst voor toerisme of bij een touroperator in de realiteit voorkomen.

Tijdens de lessen praktijk moeten leerlingen regelmatig op onderzoek gaan buiten de schoolmuren. Dit kan door bezoeken aan bv. een dienst voor toerisme, een reisbureau, een excursie in binnen- of buitenland. Het vak praktijk is bovendien erg geschikt om dergelijke extra-murosactiviteiten voor te bereiden en om de evaluatie ervan te maken. Zodra men buiten de schoolmuren lessen organiseert worden heel wat vakken geïntegreerd: exploratie in kunst- en cultuurgeschiedenis, toeristische organisatie, milieuleer, taalvakken, communicatie en onthaaltechnieken en in sommige gevallen ook toegepaste economie. Indien men een excursie goed aanpakt kunnen quasi alle vakken geïntegreerd worden.

Ook het spreken in het openbaar en klantgerichte luistervaardigheid kunnen intensief getraind worden. Door de leerlingen een opgelegde spreekoefening over een bepaalde bestemming te laten uitvoeren komen spreekvaardigheid en toeristische kennis (aardrijkskunde, geschiedenis, toerisme) aan bod. Ten minste even belangrijk is de observatie en evaluatie door de anderen, waardoor zij inzicht verwerven in objectief beoordelen met respect voor elkaars gevoelens. Het is bovendien de ideale gelegenheid om drempelvrees te leren overwinnen, wat later bij reisbegeleiding en contact met klanten en gasten van onschatbare waarde is.

3.2 Uitzichten naar de derde graad

In de derde graad bouwt men verder op de praktische vaardigheden verworven in de tweede graad. Thema's zoals workshops, verkoopgesprekken, telefoneren, werken met databanken, meer complexe toeristische computerprogramma's en handboeken komen daar uitgebreid aan bod. Ook een grondige voorbereiding van de studiereis: organisatie en reisleiding. In de derde graad kan binnen het vak Praktijk ook de stage en de geïntegreerde proef worden voorbereid en begeleid.

Vlot en efficiënt leren werken met brochures, prijsberekeningen, reisvoorstellen (pakket, à la carte of op maat). Het spreekt voor zich dat heel wat van deze praktijkonderdelen aansluiten op leerstof aangeboden in vakken zoals toeristische aardrijkskunde, toeristische organisatie, geschiedenis, kunstgeschiedenis geografie van het toerisme, bedrijfseconomie en wetgeving en de taalvakken.

In praktijk toerisme worden vooral leereenheden uit de technische vakken ingeoeffend en getraind. Er bestaat dus een voortdurende wisselwerking tussen de verschillende vakken en praktijk. De leerinhouden praktijk kunnen hierdoor voortdurend aangevuld en bijgestuurd worden. Bij de onderstaande doelstellingen (gegroepeerd in een aantal rubrieken) zijn derhalve geen specifieke leerinhouden meer vermeld, deze staan opgesomd bij de onderscheiden technische vakken.

Doelstellingen (en geïntegreerde leerinhouden) met een **(U)** worden voorbehouden voor de uren praktijk uit het complementair gedeelte.

Informatie verzamelen en verwerken

Brochures en gidsen leren lezen (prijzen, faciliteiten, accommodatie, recreatiemogelijkheden), bv. een winterbrochure lezen, een seizoentrein opzoeken, informatie opzoeken i.v.m. een wintersportcentrum, een cruise-brochure lezen, een campinggids lezen, een VJH-gids lezen.

Een stadswandeling uitstippelen (de culturele kalender van een stad opvragen, een stadsplan lezen, een inventaris omstellen van de bezienswaardigheden in een stad, transportmogelijkheden binnen een stad opzoeken, inkomrijzen aanvragen van een museum, culturele activiteit ...)

Statistisch materiaal verwerken en grafisch voorstellen.

Actualiteit volgen.

Reiswegen, kaarten, atlassen

De verschillende soorten kaarten onderscheiden, de legende lezen en interpreteren.

Op een kaart de belangrijkste landen, streken, landschappen en oorden situeren.

Verschillende wegen uitstippelen naar de reisbestemming: de snelste weg, de mooiste weg.

De rol en betekenis van grensovergangen toelichten (landsgrenzen, transitzones, Europese Unie, Schengenakkoord)

Alternatieve routes opzoeken bij wegenwerken of ongeval of bij problemen tijdens de wintermaanden.

Inzicht verwerven in het systeem van tolgeden bij tolwegen, tunnels en bergpassen.

De verkeersregels geldend in de verschillende landen opzoeken en op een correcte manier overbrengen aan de klant.

Seizoen en klimaat

De beste reistijd opzoeken in functie van het klimaat.

Weerinfo opzoeken.

Specifieke weerberichten in functie van het reizen begrijpen en toelichten (o.m. wintertypes)

Afstanden en reistijden

Een routeschema opstellen.

Afstanden berekenen.

Omrekenen van en naar miles voor het Verenigd Koninkrijk.

De totale reistijd berekenen (afhankelijk van het transportmiddel)

De verschillen tussen de tijdzones berekenen en gebruiken.

Verschillende timetables lezen en interpreteren (autocartabellen, nationaal en internationaal spoorboekje, Thomas Cook timetables).

Geld en prijzen

Eenvoudige prijsberekeningen maken.

Rekenen met de verschillende munten in Europa en de EU.

Taksvrije en niet taksvrije zones, limieten bij grensoverdracht van persoonlijke goederen

Administratieve basistechnieken

Telefoon opnemen, boodschap noteren en doorgeven. Telefonisch informatie vragen en of doorgeven. Een goed telefoongesprek voeren.

Post afhandelen.

Een klassement maken in het reisbureau.

De stock van het reisbureau bijhouden en aanvullen.

Een eenvoudige brief beantwoorden correct naar stijl en taal.

Toeristische ICT

Eenvoudige toeristische software programma's vlot hanteren (bv. ARI, Route 66 ...)

Informatie opzoeken via het Internet, cd-rom, ...

Gasten ontvangen en rondleiden

Gasten op een gepaste wijze ontvangen (begroeten, vestiaire, aanwijzen van plaatsen).

Durven het woord nemen voor de groep.

Elkaar observeren en objectief beoordelen bij de spreekoefeningen.

De gasten bedienen volgens de rangorde van de etiquette. **(U)**

Afscheid nemen van de gasten.

Een bestelling van dranken opnemen, doorgeven aan de bar en een rekening aanbieden.

Een buffettafel opstellen, bv. het maken van rokken (drapage). **(U)**

De gepaste etiquette regels toepassen.

Een kleine receptie verzorgen. **(U)**

Goede tafelmanieren in acht nemen. **(U)**

Logiesverschaffende bedrijven en restaurants

De verschillende soorten logiesverschaffende bedrijven met hun specificiteit kennen en toelichten (jeugdherberg, bungalowparken, vakantiehôtel, clubhotel, businesshotel, aparthotel).

Inzicht verwerven in de inrichting en de infrastructuur van een restaurant en hotel.

Verschillende mogelijkheden van een eenvoudige tafelversiering toepassen.

Verschillende soorten menukaarten opmaken.

De basisprincipes van het eenvoudig tafeldekken toepassen. **(U)**

Kennis verwerven over soorten linnen, glaswerk, porselein en couverts. **(U)**

De grondprincipes kennen van accijnzen en alcoholbelastingen.

Drankenkennis (U)

De verschillende soorten glazen onderscheiden. Het juiste drankje voor de juiste gelegenheid in het gepaste glas serveren (voor courante alcoholhoudenden en alcoholvrije dranken). **(U)**

De basisregels van het wijnproeven kennen. **(U)**

Een fles wijn of champagne openen en opdienen. **(U)**

Een wijnetiket lezen. **(U)**

De belangrijkste wijnen uit verschillende landen van Europa herkennen en situeren. **(U)**

De regels van de etiquette toepassen. **(U)**

5 EVALUATIE

Alhoewel dit tot de autonomie van de inrichtende macht behoort houden we hier een pleidooi voor een permanente evaluatie gekoppeld aan concrete opdrachten. De leraren werken hiervoor het best in team met de collega's van de andere vakken. De leerlingen dienen echter van het evaluatiesysteem op de hoogte te zijn zodat verrassingen uitgesloten worden. Het verdient dan ook aanbeveling om hierover ten opzichte van de leerlingen per evaluatiebeurt, -periode of concrete opdracht duidelijk voorop te stellen welke doelstellingen geëvalueerd zullen worden. Zij worden vooral beoordeeld op tempo, creatieve aanpak, attitude, het nemen van initiatief en de efficiëntie waarmee de opdracht wordt uitgevoerd. Teamoverleg en concrete afspraken zijn hierbij richtinggevend. Ook de leraren van de taalvakken worden het best in het overleg betrokken. De aldus vrijgekomen tijd kan dan zinvol ingevuld worden met o.m. extra-muros activiteiten.

Het procesmatig begeleiden en remediëren van de leerlingen dient in elk geval centraal te staan.

Hoeft het een betoog dat aanmoedigen motivatie verhogend werken?

Permanente evaluatie van (beroeps-)houdingen kan gebeuren aan de hand van een attitudeschaal. O.m. het Verbond der Christelijke Werkgevers verspreidde er een binnen het onderwijs. De te evalueren attitudes en de stapsgewijze uitgeschreven competenties zijn gemakkelijk aanpasbaar voor elke studierichting. (SAM-schaal, VKW).

6 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

Zie hiervoor de verschillende vakken van het fundamenteel gedeelte.

7 BIBLIOGRAFIE

Zie hiervoor de verschillende vakken van het fundamenteel gedeelte.

TOERISME
Tweede graad TSO

TV TOEGEPASTE BIOLOGIE
MILIEULEER

Eerste leerjaar: 1 uur/week
Tweede leerjaar: 1 uur/week
(Complementair gedeelte)

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/034A

INHOUD

1	BEGINSITUATIE	15
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	15
2.1	Gemeenschappelijke doelstellingen	15
2.2	Specifieke doelstellingen	16
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN	17
3.1	Visie op het vak	17
3.2	Uitzichten op de derde graad	17
4	LEERPLANDOELSTELLINGEN	18
5	LEERINHOUDEN	19
6	EVALUATIE	26
7	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN	26
8	BIBLIOGRAFIE	26
9	EINDTERMEN VOOR NATUURWETENSCHAPPEN	33

1 BEGINSITUATIE

De leerlingen die in het eerste leerjaar van de tweede graad instappen, hebben in de eerste graad een basis gekregen van biologie, zowel betreffende plantkunde als betreffende dierkunde.

Dit werd geconcretiseerd door:

- het gebruik van de wetenschappelijke methode;
- terreinwerk door het biologisch verkennen van de directe schoolomgeving;
- de studie van zaadplanten en gewervelden met de bouw en de functies voor voeding, ademhaling, excretie, transport en voortplanting.

Alle leerlingen beschikken dus over dezelfde voorkennis.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

2.1 Gemeenschappelijke doelstellingen

De gemeenschappelijke doelstellingen voor de vakken natuurwetenschappen kunnen beschreven worden in de domeinen van **kennis, vaardigheden en attituden**.

Vanuit het vak *Toegepaste biologie* Milieuleer krijgen deze doelen een specifieke inkleuring naar natuur- en milieustudie. De eigen uitwerking van het vak realiseert de beoogde gemeenschappelijke doelen voor de natuurwetenschappen.

Voor de formulering van deze doelen verwijzen we naar de decretale 'gemeenschappelijke eindtermen' (rubriek 8).

Hieronder geven we bondig de vermelde inkleuring naar het vak Milieuleer.

1 **Kennis**

De studie van het vak Milieuleer wil inzicht geven in natuur- en milieufenomenen die rond de mens plaatsvinden. Diverse biotische en abiotische factoren beïnvloeden en bepalen het evenwicht in de natuur. De leerlingen moeten de verschijnselen leren ontdekken en begrijpen. Het moet hen duidelijk worden dat er welbepaalde interacties zijn tussen organismen onderling en tussen organismen en milieu. Zo leren de leerlingen bepaalde wetmatigheden die de instandhouding van het milieu bewerken.

2 **Vaardigheden**

De leerlingen moeten zelfstandig leren denken en werken. Zoals elke wetenschapper gaan ze uit van een gesteld probleem. Om dit op te lossen observeren ze de natuur en het milieu, en/of bevragen ze die gegevens door onderzoekende experimenten op basis van een hypothese. De vaststellingen van observatie en experimenteren leiden tot de formulering van besluiten, als antwoorden op het gestelde probleem.

Het uitvoeren van veldbiologisch onderzoek, zowel biologisch als geografisch, laat toe de verschillende fasen van de wetenschappelijke methode te doorlopen. Dit veronderstelt een actieve participatie van de leerlingen aan het leerproces.

3 Attituden (E22 – E32)

Tijdens de confrontatie met natuur en milieu zullen de leerlingen waardevolle attituden kunnen ontwikkelen. Ze zullen een verantwoordbare houding tegenover hun leefwereld aannemen en doorgeven.

Dergelijke attituden omvatten:

- een respectvolle houding tegenover natuur- en milieu; medewerking aan acties die het omringend milieu willen sparen en bevorderen;
- een schoonheidsbesef met bewondering voor verscheidenheid, orde en evenwicht in de natuur;
- gevoeligheid voor de recreatieve rol van de natuur: rust en ontspanning.

Die attituden beogen de vorming van milieubewuste mensen.

2.2 Specifieke doelstellingen

Binnen de studierichting ‘Toerisme’ volgen de inhoud van het vak Milieuleer de vijf thema’s waarrond het vak ‘Toeristische en recreatieve ruimten’ is opgebouwd.

Thema 1: Wintersporttoerisme

- De leerlingen kunnen de motieven, die aan de basis liggen van wintersporttoerisme, opnoemen.
- De leerlingen kunnen de belangrijkste wintersporten opsommen.
- De leerlingen kunnen de Europese gebergten en hoogplateaus, waar wintersporttoerisme voorkomt, opnoemen en situeren op kaart.
- De leerlingen kunnen de belangrijkste reisroutes naar representatieve wintersportgebieden opsommen.

Thema 2: Kusttoerisme

- De leerlingen kunnen de motieven van het kusttoerisme opsommen.
- De leerlingen kunnen de invloed van het klimaat op de ontwikkeling van het kusttoerisme met een voorbeeld duiden.
- De leerlingen kunnen aan de hand van een voorbeeld de invloed van de kustvorm op de ontwikkeling van het kusttoerisme opsommen.

Thema 3: Natuurtoerisme

- De leerlingen kennen verschillende bronnen in verband met natuurtoeristische bestemmingen.
- De leerlingen kunnen de bronnen in verband met de bereikbaarheid van natuurtoeristische regio’s raadplegen.

Thema 4: Cultuurhistorisch toerisme

- De leerlingen kunnen de motieven die aan de basis liggen van het cultuurhistorisch toerisme opsommen.
- De leerlingen kunnen enkele voorbeelden van kunststeden, vreemde culturen, bedevaartsoorden, gastronomische streken, archeologische sites, industrieel archeologische sites en bouwkundig-technische bezienswaardigheden op kaart situeren.
- De leerlingen kunnen een routeschema opstellen naar de besproken cultuurhistorische centra.
- De leerlingen kennen de inhoud van de besproken cultuurhistorische centra.
- De leerlingen kennen de toeristische uitbouw van de besproken cultuurhistorische centra.
- De leerlingen kunnen een voorbeeld geven van het impact van het toerisme op de lokale cultuur.
- De leerlingen kunnen een voorbeeld geven van het impact van het toerisme op een cultuurhistorisch monument.

Thema 5: Citytrips

- De leerlingen kunnen de motieven die aan de basis van citytrips liggen, opsommen.
- De leerlingen kunnen de belangrijke steden voor citytrips in binnenland en buitenland situeren.
- De leerlingen kunnen de structuur van de stad beschrijven en herkennen in het stratenpatroon en het stadslandschap.
- De leerlingen kunnen de verschillende stadslandschappen beschrijven.
- De leerlingen kunnen de bezienswaardigheden van de besproken steden opsommen.
- De leerlingen kunnen enkele praktische wenken weergeven in een reiswijzer over de besproken steden.
- De leerlingen kunnen de culturele activiteiten van een stad aanvragen.
- De leerlingen kennen de soorten citytrips en ze kunnen een voorbeeld geven.
- De leerlingen kunnen de gevolgen van het impact van het toerisme op de lokale mobiliteit opsommen.
- De leerlingen kunnen de maatregelen die getroffen worden om het probleem van de stedelijke mobiliteit op te lossen, opsommen.

De leerlingen kunnen bronnen in verband met milieuproblemen **opzoeken en raadplegen** (E1, E9)

De leerlingen kunnen verschillende landschapstypen **onderscheiden** naar hun abiotische en biotische factoren.

De leerlingen kunnen aantonen dat het toerisme en de recreatie een rol spelen in het milieu en de natuur en wel op drie niveaus:

- Vooreerst is natuur = een belangrijke **aantrekkingsfactor** zowel voor de recreatie als voor het toerisme. Leerlingen dienen zich dus bewust te zijn dat verschillende vormen van recreatie en toerisme rechtstreeks of onrechtstreeks verband houden met de natuur als omgevingsfactor. Zij dienen tevens geïnitieerd te worden in de natuureducatieve mogelijkheden binnen verschillende landschappen.
- Verder dienen de leerlingen inzicht te verwerven in de (meestal) **negatieve effecten van het toerisme en de recreatie** op de omgeving. De kwetsbaarheid van landschappen en de grenzen van de draagkracht dient hierbij zeer duidelijk in het licht gesteld te worden (E15, E16).

- De leerlingen van de studierichting ‘Toerisme’ dienen zelf **een bewuste houding** aan te leren als toerist-recreant ten aanzien van natuur en milieu (E17).

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

3.1 Visie op het vak

De tweede graad ‘Toerisme’ beoogt de basis te leggen van het complexe toeristisch-recreatieve gebeuren vanuit verschillende invalshoeken: economisch, toeristisch, technisch, historisch, geografisch, ecologisch.

Dit betekent dat door een analyse van alle mogelijke facetten van het toerisme en de recreatie leerlingen vertrouwd moeten gemaakt worden met dit maatschappelijk verschijnsel.

Doorheen de leerinhouden van de verschillende vakken van de technische vorming van de tweede graad ‘Toerisme’ wordt steeds het standpunt van de consument, de toerist, de recreant ingenomen.

In de derde graad zal doorheen de verschillende technische vakken het standpunt van de producent/reisagent worden ingenomen.

Het vak Milieuleer heeft binnen het geheel van het curriculum een eigen aparte rol.

Het vanzelfsprekend gevolg van de visie op het vak Milieuleer is dat de vakleraar in nauw overleg met de collega’s van Toeristische en recreatieve ruimten, Toeristische Organisatie, Economie, moet werken.

Bij de bespreking van de vijf thema’s wordt voor elk thema enerzijds een algemeen of specifiek milieu-aspect of biologisch item geanalyseerd, anderzijds wordt één landschapstype grondig bestudeerd.

Het is niet de bedoeling de leerlingen te overladen met biologische kennis en gegevens, maar dat zij door concrete opdrachten (veldwerk!) zo actief mogelijk bij het milieu en bij de studie van het milieu betrokken worden.

Zij moeten leren vanuit de waarneming zoveel mogelijk zelf te ontdekken.

Bij het algemeen gedeelte wordt een analyse van het probleem gemaakt.

Het is wenselijk dat bij de behandeling van dit onderwerp beroep wordt gedaan op de bestaande natuureducatieve centra in de omgeving van de school.

3.2 Uitzichten op de derde graad

In de derde graad vervalt het vak Milieuleer. Een aantal aspecten van het vak Milieuleer worden opgenomen in het vak Geografie van toerisme.

4 LEERPLANDOELSTELLINGEN

De leerplandoelstellingen worden geconcentreerd rond vier facetten:

1 **Terreinverkenning**

De leerlingen kunnen een wetenschappelijke methode om een landschap te bestuderen toepassen (*E1, E9*).

2 **Classificatie van planten en dieren**

De leerlingen kunnen de planten en dieren situeren in hun classificatie (*E12*).

De leerlingen kunnen planten en dieren in hun samenhang weergeven (*E12*).

De leerlingen kunnen planten en dieren determineren aan de hand van zoekschema's (*E7*).

3 **Beschrijving van het landschap**

De leerlingen kunnen verschillende landschappen beschrijven (*E9*).

De leerlingen kunnen natuurlijke, halfnatuurlijke en cultuurlandschappen onderscheiden (*E6*).

4 **Invloed van de mens op het landschap**

De leerlingen kunnen het impact van de mens op een landschap herkennen aan de hand van voorbeelden door middel van beeld of directe waarneming (*E14, E18, E21*).

De leerlingen kunnen positieve en negatieve effecten van de mens op het landschap aantonen (*E7, E27*).

De bedoeling is dat enerzijds de leerlingen kennisnemen met biologische en ecologische bronnen (*E9*), anderzijds dat leerlingen planten en dieren leren herkennen in de natuur (*E5*) en plaatsen binnen een classificatie.

De leerlingen zijn *verplicht driemaal per schooljaar een landschapsstudie* te doen ofwel door directe waarneming ofwel door terreinwerk (*E1, E7, E8, E23, E24, E25, E27, E28, E29, E31, E32*).

Hierin zit een verkenning van de *schoolomgeving* (*E21*).

Bovendien zit hierin terreinwerk binnen een *natuureducatief centrum* (*E4, E11, E30*).

Inleiding: Overzicht van de levensvormen
Classificatie van planten en dieren

5 LEERINHouden

Met het oog op de coördinatie tussen en integratie van de verschillende vakken plaatsen we hieronder de leerinhouden per thema in een tabel tegenover mekaar (zie volgende pagina's).

	Toeristische en recreatieve ruimten	Toeristische organisatie	Milieuleer
Thema 1: Wintersporttoerisme	<p>Analyse van de behoeften/vraag Wintersport Recreatie Natuur Rust Gezondheid ...</p> <p>Historiek van het wintersporttoerisme Ontstaan en evolutie</p> <p>Situering van wintersportgebieden Situering van de belangrijke wintersportgebieden in Europa. Bespreking van minstens twee wintersportgebieden met belangrijke centra, waarvan een in de Alpen. Situering van de centra van de besproken gebieden op de kaart.</p> <p>Reisroutes situeren naar de belangrijke Europese wintersportgebieden Bergpassen en tolwegen</p>	<p>Infoverwerving in verband met wintersportbestemmingen <i>wintersporten</i> logiesvormen bereikbaarheid gidsen kaarten ...</p> <p>Transportmiddelen eigen wagen <i>autocarpandel</i>: organisatie van pendeldiensten <i>trein</i>: seizoentreinen, tandradbanen</p> <p>Logiesvormen <i>hotel</i> huurwoning trekkershut <i>zimmer frei</i> ...</p> <p>Reisformules en specifieke toeristische producten Niet-georganiseerde reis Georganiseerde reis <i>Skipas</i> <i>Skimateriaal</i></p>	<p>Algemeen Opbouw van een landschap waar wintersport is. (E2) Natuurlijke elementen, cultuurelementen. (E3)</p> <p>Landschap Berglandschap met de vegetatiezones in functie van de - hoogteligging - eeuwige sneeuw - Alpenweiden - boszones - toepassingen: classificatie- en determinatietabellen</p>

	Toeristische en recreatieve ruimten	Toeristische organisatie	Milieuleer
	<p>Analyse van wintersportplaatsen Natuurlijk aanbod Beschrijven van gebergten en hoogplateaus Beschrijven sneeuw en ijs, gletsjers Relatie hoogteligging - wintersporttoerisme Relatie wintersporten - hoogtezones Man-made-aanbod Noodzakelijke infrastructuur in functie van - toegankelijkheid en veiligheid - recreatiemogelijkheden - gastronomie - typering van wintersportcentra winter en/of zomerstation</p> <p>Problematiek: impact van het toerisme op wintersportgebieden: op de natuur, op de lokale bevolking, verkeersoverlast</p>		
Thema 2: Kusttoerisme	<p>Analyse van de behoeften/vraag Klimaat Kust Strand/zee/duinen/meren ... Recreatieve en animatieve mogelijkheden Natuur Rust Excursiemogelijkheden</p>	<p>Infoverwerving Bestemmingen Logiesvormen Bereikbaarheid <i>Statistisch materiaal</i> Gidsen Kaarten ...</p>	<p>Algemeen Opbouw van een landschap, ecosystemen, biotische en abiotische factoren.</p> <p>Landschap Kunstlandschap/duinlandschap/ strandfauna en -flora met inbegrip van polders.</p>

	Toeristische en recreatieve ruimten	Toeristische organisatie	Milieuleer
	<p>Situering kustbestemmingen Belangrijke Europese kusttoeristische streken situeren Minstens twee belangrijke kusttoeristische regio's bespreken en belangrijke centra lokaliseren Vanuit belangrijke badplaatsen excursiemogelijkheden situeren</p> <p>Bereikbaarheid Het Europees autowegennet Tolgelden, alternatieve wegen Weginformatie Belangrijke reisroutes aanduiden voor wagens, trein Belangrijke luchthavens voor de besproken kusttoeristische regio's situeren Belangrijke ferryhavens voor de besproken kusttoeristische regio's situeren</p> <p>Analyse van badplaatsen Door vergelijking van badplaatsen verschillende types onderscheiden</p> <p>Natuurlijk aanbod: Zee Strand Duinen Strandmeren Baaien ...</p>	<p>Transportmiddelen Eigen wagen Autocar Trein <i>Ferrydiensten</i> Vliegtuig (charter)</p> <p>Logiesvormen Appartement <i>Camping</i> Huurhuis</p> <p>Reisformules Alles self-made Boeking van transport Boeking van transport en verblijf</p>	

	Toeristische en recreatieve ruimten	Toeristische organisatie	Milieuleer
	<p>Man-made-aanbod: Pretparken Musea Wandel-, fiets-, autoroutes Culturele evenementen Gastronomie ...</p> <p>Problematiek binnen kusttoerisme Verkeersdrukte Impact op lokale bevolking Milieuproblematiek Massatoerisme</p>		
Thema 3: Natuurtoerisme	<p>Analyse van de behoeften/vraag Klimaat Reliëf/landschap Specifieke landschapsvormen Specifieke geologische fenomenen Flora/fauna Combinatie natuurrecreatie/sport Rust Gezondheid</p> <p>Situering natuurtoeristische regio's Natuurgebieden Landschapsparken Bosgebieden Safari's Trekkings Nationale parken Bespreking van minstens twee natuurtoeristische regio's</p>	<p>Infoverwerving in verband met natuurgebieden Bestemmingen Bereikbaarheid Statistisch materiaal Gidsen Kaarten ...</p> <p>Transportmiddelen Auto Autocar Trein Vliegtuig (lijnvliegtuig)</p>	<p>Algemeen Beheer van landschappen, natuurbeheer, reservaten</p> <p>Landschap Heidelandschap Veenlandschappen met telkens aandacht voor historische ecologie (<i>E13</i>)</p>

	Toeristische en recreatieve ruimten	Toeristische organisatie	Milieuleer
	<p>Bereikbaarheid Reisroutes naar ...</p> <p>Analyse van bestemmingen Natuurlijk aanbod Fauna/flora Landschapskenmerken Man-made-aanbod Natuureducatieve centra Bewegwijzerde wandelpaden, fietsroutes, autoroutes, natuurparken Begeleiding in natuurgebieden</p> <p>Problematiek: impact van het toerisme op flora, fauna, landschap Bescherming van kwetsbare gebieden</p>	<p>Logiesvormen <i>Jeugdherbergen</i> Camping <i>Vakantiecentra</i> <i>Hoevetoerisme</i> <i>Trekkershutten</i></p> <p>Reisformules Trekkings Bootvakanties</p>	
Thema 4: Cultuurhistorisch toerisme	<p>Analyse van de behoeften/vraag Historische gebouwen Musea Tijdelijke tentoonstellingen Evenementen Gastronomie/folklore Technische realisaties</p>	<p>Infoverwerving Bestemmingen Culturele evenementen Statistisch materiaal Bereikbaarheid Gidsen Kaarten Begeleiding ter plaatse Organisatie van het toerisme: incoming, inseeking, outgoing</p>	<p>Algemeen Water-, lucht- en bodemvervuiling/zuivering. (<i>E16, E17, E20</i>)</p> <p>Landschap Rivierlandschappen inclusief slikken en schorren</p>

	Toeristische en recreatieve ruimten	Toeristische recreatie	Milieuleer
	<p>Situering Kunststeden Vreemde culturen Bedevaartsoorden Gastronomische streken Culturele evenementen Archeologische sites Industrieel archeologische sites Bouwkundig-technische bezienswaardigheden</p> <p>Bereikbaarheid Reisroutes</p> <p>Analyse van cultuurhistorisch aanbod Bespreking van minstens twee cultuurhistorische bestemmingen: - Inhoudelijk - Toeristische toegankelijkheid en uitbouw</p> <p>Problematiek Impact van het toerisme op lokale cultuur Impact op cultuurhistorische monumenten</p>	<p>Transportmiddelen Auto Autocar (rondreizen) Trein Vliegtuig</p> <p>Logiesvormen Hotel</p> <p>Reisformules Eigen organisatie Georganiseerde reis</p>	
Thema 5: Citytrips	<p>Analyse van de behoeften/vraag Shoppen Culturele evenementen Gastronomie Congres ...</p>	<p>Infoverwerving Stadsplannen Culturele activiteit Gidsen Kaarten Begeleiding</p>	<p>Algemeen Afvalproductie/sortering en recyclage (E18, E19, E21, E28) Landschap Parklandschap/tuinen</p>

6 EVALUATIE

Alhoewel de evaluatie tot de autonomie van de inrichtende macht behoort durven we toch een pleidooi houden voor het werken met permanente evaluatie waarbij het procesgerichte een belangrijke plaats zou moeten innemen. Hierbij is in de eerste plaats het aanleren van vaardigheden belangrijk. Daarnaast dienen de leerlingen geëvalueerd te worden naar de kennis van een aantal theoretische begrippen. Tenslotte dient de aangeleerde en ontwikkelde houding ten aanzien van het milieu in de evaluatie opgenomen te worden.

7 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

Voor het vak Milieuleer (alsook het vak PV Toerisme) dienen de leerlingen te beschikken over een werkruimte, een doelokaal, dat naast de basisuitrusting van werktafels en bergkasten, voorzien is van de klassieke didactische hulpmiddelen: projectiemogelijkheid, overheadprojector, tv-video.

8 BIBLIOGRAFIE

8.1 **Tijdschriften**

Enkele voorbeelden van tijdschriften

De aardrijkskunde
VLA
Postbus 88, Kontich

Stichting Leefmilieu
Kipdorp 11, 2000 Antwerpen
leefmilieu @village.uunet.be

Milieurama
Bond Beter Leefmilieu
Twekerkenstraat 47, 1000 Brussel
BBL@pophost.uunet.be

Reflex
Keesinglaan 2-20
2100 Deurne
reflex@keesing.be

Blikopener
Keesinglaan 2-20
2100 Deurne

VOB (Vereniging voor Onderwijs in Biologie, milieuleer en gezondheidszorg)
Jan van Rijswijklaan 277
2020 Antwerpen

ID-plus
Postbus 54
3271 Averbode

8.2   Educatief lesmateriaal

Veldwerk Nederland
Veldstudiecentrum Orvelte
Zuiderseweg 10
9441 TZ Orvelte
    Bodem
    Weerklimaat
    Verkeer
    Schoolomgeving

OVAM
Kan. Dedeckerstraat
2800 Mechelen
    Wie slim is sorteert

BODEM
SLO
Afdeling AVO
Postbus 2041
7500 CA Enschede

LEKKER WEERTJE
Klimaatveranderingen en broeikaseffect
Jongeren en Wereld VZW
Lange Kievitstraat 74
Antwerpen
JDW@Skynet.be

VLAAMSE MILIEUMAATSCHAPPIJ
VMM , Postbus 10
9300 Aalst

8.3   cd-rom

Groenzone
    Jeugd en stad VZW (1998)
Comptons Internet Wereldatlas
    TLC Domus (1997)
De Noordzee CD
    Expertisecentrum voor taxonomische identificatie
    Universiteit van Amsterdam

Water

PIME Lier 1998

De Vleet, encyclopedie over natuur en milieu van de Noordzee
Ecomare, De Koog (1997)

8.4 Informatieve spelen

CIS: centrum voor informatieve spelen

8.5 Adressen

Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking ABOS Informatiedienst
Brederodestraat 6, 1000 Brussel, Tel. (02)500 66 62

Bond Beter Leefmilieu BBL
Tweekerkenstraat 47, 1000 Brussel
Tel. (02)282 17 20, Fax (02)230 53 89

Boseducatief centrum Groenendaal (AMINAL)
Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart
Tel. (02)657 59 25, Fax (02)657 57 54

Centrum Informatieve Spelen
Naamsesteenweg 164, 3001 Leuven
Tel. (016)22 25 17, Fax (016)29 50 99

Centrum voor Natuur en Milieueducatie CVN
Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen
Tel. (03)226 02 91, Fax (03)233 59 97

Ecocentrum De Goren
Postelsesteenweg 71, 2400 Mol
Tel. (014)81 66 07, Fax (014)81 65 13

Greenpeace
Vooruitgangsstraat 317, 1210 Brussel
Tel. (02)201 19 44, Fax (02)201 19 50

Jeugdbond voor Natuurstudie en milieubescherming JNM
Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent
Tel. (09)223 47 81, Fax (09)223 28 05

Jeugd en Wetenschap
Domein 3 Fonteynen, Steenweg op Koningslo 77, 1800 Vilvoorde
Tel. (075)72 15 48, Fax (09)251 62 69

De Kaaihoeve Provinciaal Natuureducatief Centrum
Oude Scheldestraat 16, 9630 Meilegem (Zwalm)
Tel. (055)49 67 96, Fax (055)49 67 98

Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen KBIN
Vautierstraat 29, 1040 Brussel
Educatieve dienst: tel.: (02)627 42 52, infolijn (02)627 42 38

Langzaam Verkeer
Minckelersstraat 43 A, 3000 Leuven
Tel. (016)23 94 65, Fax (016)29 02 10

De Mileuboot VZW
Korte Nieuwstraat 12, 9300 Aalst
Tel. (053)77 92 89, Fax (053)78 40 15

Natuur 2000
Bervoetstraat 33, 2000 Antwerpen
Tel. (03)231 26 04, Fax (03)233 64 99

Natuur- en milieueducatief centrum De Helix (AMINAL)
Hoogvorst 2, 9506 Grimminge
Tel. (054)32 04 92, Fax (054)32 04 90

Natuureducatief Centrum De Panne (in opbouw AMINAL / Provincie West-Vlaanderen)

Natuureducatief Centrum De Vroente (AMINAL)
Putsesteenweg 129, 2920 Kalmthout
Tel. (03)666 12 28, Fax (03)666 12 30

Natuureducatief Centrum De Watersnip (AMINAL/ Natuurreservaten VZW /stad Beringen)
Grauwe Steenstraat 7/2, 3582 Beringen / Koersel
Tel. (011)45 01 91, Fax (011)45 01 99

Natuurreservaten
Koninklijke St.-Mariastraat 105, 1030 Brussel
Tel. (02)245 43 00, Fax (02)245 39 33

Openbare Afvalstoffenmaatschappij voor het Vlaamse Gewest OVAM
Kan. De Deckerstraat 22-26, 2800 Mechelen
Tel. (015)28 42 84, Fax (015)20 32 75

Provinciaal Instituut voor Milieu Educatie PIME VZW
Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier
Tel. (015)31 95 11, Fax (015)31 58 80

Provinciaal Natuurcentrum Limburg Het Groene Huis
Domein Bokrijk, 3600 Genk
Tel. (011)23 27 66, Fax (011)23 52 85

Provincie West-Vlaanderen Dienst Natuur- en Milieueducatie
Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries
Tel. (050)40 32 81, Fax (050)40 34 03

Stedelijke milieudienst Antwerpen - educatieve dienst
Slachthuislaan 68, 2060 Antwerpen
Tel. (03)235 88 00, Fax (03)235 33 23

Stichting Leefmilieu
Kipdorp 11, 2000 Antwerpen
Tel. (03)231 64 48, Fax (03)232 63 98

Vereniging Ecologische Leef- en Teeltwijze VELT
Uitbreidingsstraat 392 C, 2600 Berchem
Tel. (03)281 74 75, Fax (03)281 74 76

Vereniging Milieu Educatie Provincie Antwerpen VMPPA / CVN
Ommeganckstraat 26, 2018 Antwerpen
Tel. (03)231 56 53, Fax (03)226 23 33

Vlaamse Milieumaatschappij VMM
Van De Maelestraat 96, 9320 Erembodegem
Tel. (053)72 62 11, Fax (053)71 10 78

Wereldcentrum Internationale Opvoeding
Visserij 152, 9000 Gent
Tel. (09)233 75 46, Fax (09)233 94 84

Wereldmediatheek
Italiëlei 98 a, 2000 Antwerpen
Tel. (03)225 03 67, Fax (03)225 07 99

Wereldnatuurfonds België WWF
Waterloosteenweg 608, 1050 Brussel
Tel. (02)340 09 99, Fax (02)340 09 33

De Wielewaal Milieu- en natuureducatie De Wielewaal VZW
Graatakker 11, 2300 Turnhout
Tel. (014)41 22 52, Fax (014)43 96 51

8.6 Boeken

De aarde als vakantieoord
Inleiding over toerisme en milieu
H. Boers, M. Bosch
Utrecht 1993

Milieu en toerisme
Bond beter leefmilieu
Overwinningstraat 26
1060 Brussel

Milieuvriendelijk verblijfstoerisme
Bond beter leefmilieu
Jeugdtoerisme en recreatiedruk in het Westvlaams heuvelland
Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

Ideeënboek Recreatief medegebruik
Vakantiegenoegens
Wetstraat 121
1040 Brussel

Tourism and natural environment
Stichting recreatie
Ms L Davies
179 Avenue Louise
Brussel

8.7   Natuureducatieve centra in Vlaanderen

Boseducatief centrum Groenendaal
Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart
Tel. (02)657 59 25, Fax (02)657 57 54

Natuureducatief Centrum Beringen
'De Watersnip'
Grauwe steenstraat 7/2, 3582 Beringen / Koersel
Tel. (011)45 01 91, Fax (011)45 01 99

Natuur- en Milieueducatief Centrum Grimminge
'De Helix'
Hoogvorst 2, 9506 Grimminge
Tel. (054)32 04 92, Fax (054)32 04 90

Natuureducatief centrum Kalmthout
Putsesteenweg 129, 2920 Kalmthout
Tel. (03)666 12 28, Fax (03)666 12 30

Natuureducatief Centrum De Panne
Bevindt zich in de ontwerpfase (samenwerking tussen AMINAL Provincie West-Vlaanderen)

AMINAL Cel MNE & I
Graaf de Ferrarisgebouw, Emile Jacqmainlaan 156 b8, 1000 Brussel
Tel. (02)553 80 96, Fax (02)553 80 55

Provinciaal instituut voor Milieu educatie PIME
Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier
Tel. (015)31 95 11, Fax (015)31 58 80

8.8 Websites

http://www.vmm.be	Vlaamse Milieu Maatschappij *
http://www.mina.be	Leefmilieu Info Vlaanderen *
http://www.ovam.be	Openbare Afvalstoffenpij. voor het Vlaams Gewest *
http://vito.be/emis	Energie en Milieu Informatie Systeem*
http://www.wwf.be	Wereld Natuurfonds Belgium
http://www.vlm.be	Vlaamse Land Maatschappij *
http://www.digilife.be/schoolnet	Schoolnet (links i.v.m. onderwijs) **
http://www.vito.be/emis/leefmilieu	Stichting Leefmilieu
http://www.innet.net/edu	EDU Internet Vlaanderen **
http://www.wfs.vub.ac.be	Web for Schools (ondersteuning voor scholen die starten met het Internet)
http://www.i-academie.be	Internet academie
http://www.link.be/studentplaza	Jongereninformatie
http://www.globe.be	Globe (wetenschappen)
http://www.vlaanderen.be	Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
http://www.milieulink.be	Milieu-info Vlaanderen, met zeer veel links naar andere sites
http://www.glocities.com	Cape Canaveral/2435/ring.html ring van sites rond aardrijkskunde

* sites verbonden met P.ienternet - PIME (zie bij 'links')

** sites verbonden met P.ienternet - virtuele school (zie bij 'links')

9.1 Onderzoekend leren

Met betrekking tot een concreet natuurwetenschappelijk of toegepast natuurwetenschappelijk probleem, vraagstelling of fenomeen, kunnen de leerlingen

- 1 relevante parameters of gegevens aangeven en hierover doelgericht informatie opzoeken.
- 2 een eigen hypothese (bewering, verwachting) formuleren en aangeven waarop deze steunt.
- 3 omstandigheden die een waargenomen effect kunnen beïnvloeden inschatten.
- 4 resultaten van experimenten en waarnemingen afwegen tegenover de verwachte resultaten, rekening houdende met de omstandigheden die de resultaten kunnen beïnvloeden.
- 5 experimenten of waarnemingen in klassituaties met situaties uit de leefwereld verbinden.
- 6 doelgericht, vanuit een hypothese of verwachting, waarnemen.
- 7 alleen of in groep waarnemings- en andere gegevens mondeling of schriftelijk verwoorden.
- 8 alleen of in groep, een opdracht uitvoeren en er verslag over uitbrengen.
- 9 informatie op elektronische dragers raadplegen en verwerken.
- 10 een fysisch, chemisch of biologisch verschijnsel of proces met behulp van een model voorstellen en uitleggen.
- 11 in het kader van een experiment een meettoestel aflezen.
- 12 samenhangen in schema's of andere ordeningsmiddelen weergeven.

9.2 Wetenschap en samenleving

De leerlingen kunnen

- 13 voorbeelden geven van mijlpalen in de historische en conceptuele ontwikkeling van de natuurwetenschappen en ze in een tijds kader plaatsen.
- 14 de wisselwerking tussen de natuurwetenschappen, de technologische ontwikkeling en de leefomstandigheden van de mens met een voorbeeld illustreren.
- 15 een voorbeeld geven van nadelige (neven)effecten van natuurwetenschappelijke toepassingen.
- 16 met een voorbeeld sociale en ecologische gevolgen van natuurwetenschappelijke toepassingen illustreren.
- 17 met een voorbeeld illustreren dat economische en ecologische belangen de ontwikkeling van de natuurwetenschappen kunnen richten, bevorderen of vertragen.
- 18 met een voorbeeld verduidelijken dat natuurwetenschappen behoren tot cultuur, nl. verworven opvattingen die door meerdere personen worden gedeeld en die aan anderen overdraagbaar zijn.
- 19 met een voorbeeld de ethische dimensie van natuurwetenschappen illustreren en een eigen standpunt daaromtrent argumenteren.
- 20 het belang van biologie of chemie of fysica in het beroepsleven illustreren.
- 21 natuurwetenschappelijke kennis veilig en milieubewust toepassen bij dagelijkse activiteiten en observaties.

9.3 Attitudes

De leerlingen

- * 22 zijn gemotiveerd om een eigen mening te verwoorden.
- * 23 houden rekening met de mening van anderen.
- * 24 zijn bereid om resultaten van zelfstandige opdrachten objectief voor te stellen.
- * 25 zijn bereid om samen te werken.
- * 26 onderscheiden feiten van meningen of vermoedens.
- * 27 beoordelen eigen werk en werk van anderen kritisch en objectief.
- * 28 trekken conclusies die ze kunnen verantwoorden.
- * 29 hebben aandacht voor het correcte en nauwkeurige gebruik van wetenschappelijke terminologie, symbolen, eenheden en data.
- * 30 zijn ingesteld op het veilig en milieubewust uitvoeren van een experiment.
- * 31 houden zich aan de instructies en voorschriften bij het uitvoeren van opdrachten.
- * 32 hebben aandacht voor de eigen gezondheid en die van anderen.

TOERISME
Tweede graad TSO

TV TOERISME
ACTUALITEIT VAN HET TOERISME

Eerste leerjaar: 1 uur/week
Tweede leerjaar: 1 uur/week
(Complementair gedeelte)

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/034A

INHOUD

1	BEGINSITUATIE	37
2	ALGEMENE DOELSTELLING	37
3	LEERPLANDOELSTELLINGEN	37
4	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	38
5	EVALUATIE	39
6	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN	39
7	BIBLIOGRAFIE	39

1 BEGINSITUATIE

Het vak is voor alle leerlingen nieuw. Zoals alle jongeren zijn onze leerlingen vertrouwd met de snel evoluerende mediawereld, die een overvloed van informatie over hen uitstort. Toch zullen zij niet echt beseffen dat deze stroom voor hun latere toekomst van essentieel belang kan worden. Hun grootste behoefte zal er zeker uit bestaan om in deze gegevens niet te verdrinken maar er een ordening in te brengen en een selectie te maken.

De leerlingen kennen trouwens deze media oppervlakkig en benutten ze meestal als ontspanningsmiddel. In dit vak krijgt de leraar dan ook de kans om hen attent te maken op de grote toeristische informatie, waaruit zij kunnen putten.

2 ALGEMENE DOELSTELLING

Wij opteren voor een volledig open leerplan. Het kan ook moeilijk anders willen we de waarde en de inhoud ervan relateren aan de vakbenaming. Op deze wijze kan de leraar dan ook vlot inspelen op de voortdurende dringende vraag naar actualisering die in de andere vakken onbeantwoord blijven door tijdgebrek.

Hier kunnen de leerlingen dan ook vertrouwd gemaakt worden met nieuwe middelen en leren zij kritisch de informatiestroom ontleden. Uiteindelijk levert de actualiteit van het toerisme dan ook een belangrijke bijdrage tot de groei van de leerling naar een kritische volwassen houding in de wereld.

3 LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 1 De leerlingen staan open voor de toeristische berichtgeving en kunnen deze ontleden, begrijpen en becommentariëren.
- 2 De leerlingen kunnen werken met het Internet om er toeristische informatie te vergaren omtrent:
  - toeristische bestemmingen;
  - toeristische bezienswaardigheden;
  - gerichte specifieke toeristische informatie.
- 3 De leerlingen kunnen een eigen mening formuleren over een voor hun niveau gekozen, toeristisch onderwerp.
- 4 De leerlingen volgen de toeristische actualiteit op radio en televisie, in kranten, tijdschriften en toeristische vakliteratuur ...
- 5 De leerlingen verzamelen artikels uit kranten, tijdschriften, vakbladen in verband met nieuwe ontwikkelingen binnen het toerisme en leggen een actualiteitenmap aan..
- 6 De leerlingen maken een kort verslag over een radio- en/of tv-uitzending met betrekking tot het toerisme.
- 7 De leerlingen ontleden minstens één culturele activiteit, die voor het toerisme belangrijk is; dit wil zeggen een tentoonstelling, een manifestatie, een stoet ...

- 8 De leerlingen onderkennen het belang van de berichtgeving voor de toeristische beroepswereld.
- 9 De leerlingen leren werken met de meest recente communicatiemiddelen en media.
- 10 De leerlingen brengen aandacht op voor nieuwe tendensen en ontwikkelingen.
- 11 De leerlingen leren een onderscheid maken tussen subjectieve en objectieve berichtgeving.

4 PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

De leraar is vrij in de keuze van de onderwerpen, maar brengt er best een zekere variatie in. Hierdoor zullen de leerlingen het vak boeiend blijven vinden. Mogelijke onderwerpen zijn:

- grote culturele manifestaties zoals Europaliantoonstellingen, stedelijke optochten: de Gulden Boom in Brugge, de Heilige Bloedprocessie ...
- de nieuwste vormen van toerisme: toerisme in de ruimte, bergbeklimmen, verkenning van de Poolgebieden, reizen rond de wereld in een luchtballon ...
- geografische actualiteit: weerberichten voor België en Europa, de recente vulkaanuitbarstingen, overstromingen, natuurrampen, ramptoerisme ...
- milieuproblematiek: vervuiling door olietankers, aanspoelen van zeehonden, bedreiging van diersoorten ...
- politieke actualiteit: terroristische aanslagen en hun gevolgen voor het toerisme en de toeristische sector, verschuivingen in regimes, ontstaan van nieuwe landen of grenzen, gevolgen en betekenis van politieke verdragen en beslissingen (Schengen akkoord) ...
- economische actualiteit: de evolutie van de koersen, de invloed van rampen op de economie en het toerisme in het algemeen ...
- toeristische bijlagen van dagbladen, weekendedities

De leraar laat de leerlingen werken met de meest recente communicatiemiddelen en media. Dit kan o.m. door opdrachten te geven zoals verplicht berichtgeving volgen in de media. Hierbij kan men aan verschillende leerlingen een andere informatiebron toewijzen. De gevonden informatie kan dan vergeleken worden en dit in functie van objectiviteit en subjectiviteit van de verschillende informatiebronnen.

De leraar zorgt ervoor dat er geregeld contact is met de collega's van Communicatie en onthaaltechnieken, Exploratie in de kunst- en cultuurgeschiedenis (eerste leerjaar van de tweede graad), Kunst- en cultuurgeschiedenis (tweede leerjaar van de tweede graad), Praktijk, Milieuleer, Bedrijfseconomie en wetgeving ... Het verdient aanbeveling ook de taalleraar in het overleg te betrekken.

Gezien de aard van het vak is het moeilijk om in september een jaarplanning op te maken. Het verdient dan ook aanbeveling dat de leraar bij de lesvoorbereiding aandacht heeft voor de reeds gekozen thema's en de eraan gelinkte doelstellingen. Het verdient aanbeveling dit vak in het eerste en het tweede leerjaar van de tweede graad aan dezelfde leraar te geven. Indien dit niet mogelijk is dient er door beiden in onderling overleg gewerkt te worden. Hierbij vergeten we ook de collega van de derde graad niet.

Tips bij het inrichten van een vaklokaal:

- voor het vak Actualiteit van het toerisme is een geschikt werklokaal nodig;
- in de klas is vakliteratuur aanwezig;
- er zijn voorzieningen voor het gebruiken van een dia-apparaat, een overhead, een video;

- het best kan men tegelijkertijd de overhead én een ander toestel gebruiken;
- het vaklokaal dient voor elke les Actualiteit van het toerisme beschikbaar te zijn;
- de tafels van de leerlingen staan zo opgesteld dat groepswork en de begeleiding ervan mogelijk is;
- prikbord.

5 EVALUATIE

Alhoewel dit tot de autonomie van de inrichtende macht behoort houden we hier een pleidooi voor een permanente evaluatie gekoppeld aan concrete opdrachten. Het verdient aanbeveling om hierover ten opzichte van de leerlingen per evaluatiebeurt, -periode of concrete opdracht duidelijk voorop te stellen welke doelstellingen geëvalueerd zullen worden. Hierbij kan samengewerkt worden met collega's van andere vakken. Ook indien de school kiest voor summatieve toetsen blijven, in elk geval de afspraken met collega's en een duidelijke opdrachtomschrijving naar de leerlingen, noodzakelijk. In een studierichting die specifieke vaardigheden vooropstelt, kan men ons inziens niet dulden dat deze vaardigheden niet aan bod zouden komen binnen de leeromgeving van de andere vakken waar dit heel gemakkelijk kan gerealiseerd worden. Teamoverleg en concrete afspraken zijn hierbij richtinggevend. Ook de leraren van de taalvakken worden het best in het overleg betrokken. De aldus vrijgekomen tijd kan dan zinvol ingevuld worden met o.m. extra muros-activiteiten.

Het procesmatig begeleiden en remediëren van de leerlingen dient in elk geval centraal te staan. Hoeft het een betoog dat aanmoedigingen motivatie verhogend werken?

6 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

De school stelt het Internet, video, televisie, radio ter beschikking in een specifiek klaslokaal. Dit lokaal is toegankelijk voor elke les.

7 BIBLIOGRAFIE

Hier kan gewerkt worden met het materiaal dat voor de andere vakken ter beschikking staat. Indien de gelegenheid zich voordoet kunnen de leerlingen over kranten of speciale tijdschriften beschikken.